

Pretexte pentru lectură

Cultură românească în Banatul sârbesc

de Vasile Docea

Cartea istoricului Mircea Măran, *Românii din Banatul sârbesc în anii interbelici (1918-1941). Pagini de istorie culturală*, publicată în 2012 de Editura Argonaut din Cluj-Napoca, este o premieră științifică și editorială. Deși există câteva mai vechi încercări istoriografice, nici o altă lucrare de o asemenea anvergură și calitate științifică nu a mai fost dedicată până acum istoriei culturii românești din Banatul sârbesc în perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale. Autorul, profesor la Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Instruirea Educatorilor din Vârșeț, este deja cunoscut în mediile istoriografice (și nu numai) datorită cărților sale (între ele merită menționate *Petroviceni de altădată*, Novi Sad, 1996, *Biserica din Vladimirovaț*, Novi-Sad, 2000 și *Românii din Voivodina. Istorie, demografie, identitate românească în localitățile Voivodinei*, Zrenianin, 2009), dar și studiilor și articolelor publicate în reviste de specialitate. E vorba, așadar, de un istoric recunoscut și apreciat, ale cărui experiență și maturitate profesională transpar și din paginile cărții pe care o prezint aici.

Perioada spre care își îndreaptă atenția Mircea Măran a fost una dramatică pentru comunitățile românești din Banatul sârbesc. Sfârșitul primului război mondial a adus cu sine o ruptură adâncă, prin separarea Banatului (fostă provincie aflată sub administrarea Ungariei, la rândul ei parte componentă a dublei monarhii austro-ungare) în două părți, una dintre ele, cea dinspre vest, intrând în componența Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (viitorul regat al Iugoslaviei), cealaltă, cea dinspre est, revenind Regatului României. Ruptura a fost resimțită de toți locuitorii acestui mozaic etnic. Ea a însemnat, mai întâi, desființarea fostelor rețele economice și comerciale în interiorul provinciei întregi, dar și între provincie și fostul imperiu. Apoi, a fost întreruptă construcția identității regionale, cea care conferă locuitorilor certitudinea că aparțin unei comunități apropiate și tangibile, alta decât cea etnică (de care îi leagă doar limba) ori statală (perceptută adesea ca neprietenoasă, din cauza birocrăției prin intermediul căreia statul interacționează cu cetățenii). În sfârșit, a

marcat serioase mutații sociale și demografice, provocate de politicile celor două state care și-au împărțit regiunea.

Românii din fosta provincie habsburgică au trăit și ei toate aceste falii, dar drama a fost mai acută pentru cei din partea de vest, intrată în componența Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Spre deosebire de cei din Banatul devenit românesc, ei nu aveau nici măcar consolarea că limba pe care o vorbesc este limba oficială a statului de care au început să aparțină. Rețelele culturale, pe care românii bănățeni și le-au construit cu greu la nivelul întregii regiuni înainte de 1918, erau acum amenințate să dispară. Falia poate fi observată și în acest caz: în timp ce, după 1918, cultura românească din Banatul estic se urbanizează, cea din partea apuseană pare condamnată la ruralizare.

În primii ani postbelici, comunitățile românești din Banatul sârbesc au făcut mari eforturi pentru a se adapta la noua situație, eforturi care au constat, în plan cultural, în încercări de a-și regăsi ori redimensiona identitatea. Cartea istoricului Mircea Măran urmărește atent toate acele acțiuni: activitatea asociațiilor culturale, înființarea de coruri și fanfare, învățământul în limba română, implicarea culturală a Bisericii Ortodoxe, bibliotecile, publicarea de cărți și reviste, teatrul, artele plastice, creația folclorică. Multe dintre asociațiile culturale existau încă din secolul XIX, însă și-au întrerupt activitatea pe durata războiului. După război, ele au fost reactivate și, prin chiar specificul lor, au contribuit la reînnoirea rețelelor culturale.

Contextul politic nu a fost uniform pentru toată perioada avută în atenție. Viața culturală a românilor din Banatul sârbesc a depins de felul în care au evoluat două coordonate politice: pe de o parte, politica statului iugoslav față de minorități (care

nu a fost întotdeauna favorabilă); pe de altă parte, relația, la rândul ei sinuoasă, dintre România și Iugoslavia.

Demn de remarcat este faptul că autorul folosește o gamă largă de surse istorice, de la presa de epocă, la documente din arhivele civile și bisericești. Multe din informații provin din documente puse acum, pentru prima dată, în circuitul public. De altfel, ceea ce impresionează mai presus de orice este cantitatea mare

de informații istorice pe care le conține cartea. Vocea autorului, care de cele mai multe ori se limitează la o prezentare neutră a faptelor, pare ea însăși copleșită de această cantitate. Adept al pozitivismului istoriografic,

Mircea Măran e foarte generos în privința informațiilor pe care ni le oferă și destul de zgârcit atunci când vine vorba de interpretarea lor. Ne lasă pe noi să o facem.